

Resumé

První část mé práce se zabývá historií vitrají, jejich vznikem, použitím a vysvětlením odlišností pojmů vitraj a vitráž v rámci historického kontextu. Vitráž je výraz převzatý z francouzského „le vitrage“ a z původního latinského slova „vitrum“ tedy sklo a jedná se o obecný název pro skleněné okenní uzávěry a potažmo i pro dekorativní prvky z plochého barevného i nebarevného skla. Vitraj, opět počestělý francouzský výraz z „le vitrail“, je specifické označení, které by mělo být používáno výhradně pro středověkou neboli přesněji pro historickou malbu na skle, vnímanou jako samostatný umělecký obor.

Historický exkurz obsahuje přehled dějin vitrají/vitráží v jednotlivých stylových obdobích a zhodnocení toho, jak jednotlivé slohy působily na vývoj oken od starověkého Řecka a Říma až po vrcholnou dobu uplatnění vitraje v gotických katedrálách. V době baroka se význam vitráží pro sakrální architekturu minimalizoval, jejich návrat přišel až s nastupujícím historismem v 19. století. Celé 20. století bylo poté nakloněné k restaurování historických zasklení kostelů. Moderním obnovením prošla vitrajová tvorba mnohých sakrálních prostor, v tomto období již vitraj překonává svoji podřízenost dekorativním účelům a to zásluhou tvůrců jako je Marc Chagall, Alfred Manessier, Jean Bazaine nebo Josef Šíma a znovu se stává suverénním výtvarným oborem.

V hlavní části České sklo v sakrální architektuře v 2. polovině 20. století jsem se věnovala celkovému přehledu vzniku vitrají/vitráží, které jsou dané do historického kontextu. V období totalitního režimu 1948–1989 byl vznik uměleckého díla pro liturgický prostor spíše výjimkou. Ovšem z důvodu prezentace zemí východního bloku v zahraničí byli někteří umělci státem podporováni v předem jasně definovaných zakázkách, takto stát podporoval mimo jiné díla od autorské dvojice Stanislava Libenského a Jaroslavy Brychtové. Jejich realizace zhotovené technikou tavené plastiky ve Svatováclavské kapli pražské katedrály (1964–1968), v Jiřském klášteře v kapli sv. Anny (1974–1975) a dále sedm oken v gotické kapli v Horšovském Týnu (1987–1991) představují vrchol jejich tvorby spojené s architekturou.

Církevní snahy o úpravy liturgického prostoru po II. vatikánském koncilu v rámci minulého režimu nebyly vítány, ale přesto se podařilo Ludvíku Kolkovi, který je sám i architektem, počátkem 70. let navrhnout několik vitrají, v rámci stavby nového kostela sv. Josefa v Senetářově (1971) a i v několika historických sakrálních stavbách jako například ve farním kostele sv. Petra a Pavla v Jedovnicích (1974).

Státní památkový ústav poté rovněž v 70. letech zadal Bohumilu Eliášovi rekonstrukci a doplnění nové kompozice vitraje nad jižním portálem v chrámu Nanebevzetí Panny Marie na Starém Brně (1972–1973). Po této práci Bohumil Eliáš začal vytvářet své dnes proslulé kompozice z horizontálně vrstvených desek plochého skla, které nejdříve uplatňoval zejména pro sakrální architekturu a za spolupráce akad. sochařky Kapky Touškové, například v kostele Zvěstování Panny Marie v Dobrušce (1972) a v barokním kostele v Bílovicích (1972).

Po skončení totalitního režimu v Československu se uvolnily a otevřely možnosti k tvorbě určené pro sakrální architektury, což dalo prostor více autorům například Janu Exnarovi, který vyřešil inovativním způsobem cyklus vitrají pro farní kostel sv. Martina v Třešně (1988–1989) a v kostele sv. Markéty v Loukově na Moravě (1996–1997). Zde se mohl po dlouhé době opět opřít o ikonografický námět. Dříve umělci nemohli dát vitrajím hlubší symbolický význam, i když skrytě se o to snažili.

Od 80. let do současnosti zaujímají co do počtu vzniklých děl výsadní postavení dva umělci – Jan Jemelka a Karel Rechlík. Jejich tvorba je zcela rozdílná, ale přesto mají něco společného, jedná se o vyjádření myšlenky víry v realizaci, kdy dílům dávají hlubší ikonografický obsah. Jemelkovy realizace se nacházejí například v kostele sv. Barbory ve Chvalkovicích u Olomouce (1980), v kostele sv. Barbory a sv. Michala v Kozlicích (1989) a v novostavbě kostela sv. Cyrila a sv. Metoděje v Ostravě– Pustkovci (1999–2000). Karel Rechlík první vitraj vytvořil v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Brně (1989), jeho další práce můžeme najít ve farním kostele sv. Vavřince v Dačicích (1989–1990), v opatské kapli Augustiniánského kláštera na Staré Boleslavi (1992–1995), v novostavbě farního kostela sv. Václava v Břeclavi (1994–1995) nebo vitraje v chrámu sv. Jakuba Většího v Místku (1997).